

Николина П. Хавран¹
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет

ТИПОЛОШКА АЛЕГОРИЈА У КАРАКТЕРИЗАЦИЈИ ЛИКА СВЕТОГА СИМЕОНА²

Апстракт: У раду се сагледавају примери типолошке алегорије којима се обликује књижевни лик Стефана Немање/Светога Симеона у српској средњовековној хагиографској књижевности XIII столећа – у Житију Светога Симеона Немање Саве Немањића, Животу Светога Симеона Стефана Првовенчаног, Животу Светога Саве и Животу Светога Симеона Доментијана и Теодосијевом Житију Светога Саве. Анализа обухвата сагледавање заступљености типолошке алегорије, одређење њене врсте, опсега поља на које се појам типа односи, као и мотива њене употребе. Резултати предузетог истраживања саопштавају да је типолошка алегорија врло радо коришћена у поступку карактеризације лика родоначелника светородне династије Немањића и да је најчешће реч о типологији личности, при чему се разноликошћу типова (старозаветни, новозаветни, из новије хришћанске историје, светога црквеног предања) потврђују омиљеност и ефектност њене употребе, неретко мотивисане потребама идеолошке природе.

Кључне речи: типолошка алегорија, Свети Симеон, житија, Сава Немањић, Стефан Првовенчани, Доментијан, Теодосије.

¹ nikolina.tutus@ff.uns.ac.rs

² Рад је настао у оквиру краткорочног пројекта под називом „Постолошки појмови у настави: истраживање појмовног фонда” (број 142-451-3077/2023-01), одобреном по Јавном конкурс у Покрајинског секретаријата за високо образовање и научноистраживачку делатност за финансирање краткорочних пројеката од интереса за развој научноистраживачке делатности у Аутономној покрајини Војводини у 2023. години.

1. Увод – *Свето писмо* и типолошка алегорија у српској средњовековној књижевности

Свето писмо најутицајније је штиво средњовековне епохе, које је на разне начине, својим садржајем и стилским особеностима, било узор за обликовање бројних културних, друштвенополитичких и уметничких сфера света средњовековног човека. Његова заступљеност у српској средњовековној књижевности, остварена путем цитирања, парафразирања, алузија и поређења стога не изненађује – ‘Сва српска књижевност из овог доба прожета је Светим писмом, почев од првог српског књижевника, Светога Саве, до књижевних дела насталих после њега и после пада деспотовине (1459), па чак и после Велике сеобе (1690)’ (Rakić, 2006:p.171; в. и Purić, 2013:p.155).³ Као објављена истинита реч Божија, *Свето писмо* стекло је статус необоривог ауторитета, те се писци на њега позивају у различитим приликама, а најчешће како би на најилустративнији и, човеку тога доба, најјаснији начин представили свог јунака, његове особине, дела, углед и поштовање које је за свог живота или након упокојења уживао, с једне стране, а с друге, како би своје јунаке, а тиме и народ, хришћанску заједницу из које он потиче и коју представља, уврстили у свету историју човечанства – ‘библијска мјеста служе превасходно за преошћавање јаза између два основна нивоа значења средњовјековног текста – непосредног, литерарног и вишег, духовног смисла’ (Špadijer, 1997:p.251). Стога је разумљиво да стари српски писац ‘користи, и то веома интензивно и разнолико, управо библијске садржаје као једно од основних средстава портретизације јунака, остваривања целокупне атмосфере дела и његових значења’ (Juhas-Georgievska, 1997:pp.51–52). Најучинковитији поступак подразумева непосредно поређење одређеног књижевног јунака са одређеном, читавом средњовековном хришћанском свету познатом, библијском, старозаветном или новозаветном, личношћу.

Реч је о поступку који се у савременој теорији о књижевности назива *типолошка алегорија* или *фигурација*. Њени корени утемељени су већ у Но-

³О томе најверније сведочи студија Станоја Станојевића и Душана Глумца под називом *Св. Писмо у нашим старим споменицима* (в. Stanojević, Glumac, 1932), док се представља о плодотворном утицају *Светог писма* и на дела српске књижевности других епоха може врло лако формирати на основу радова објављених у зборнику *Српска књижевност и Свето писмо* (Београд, 1997).

Поједини аутори бавили су се и утицајем *Светог писма* на стваралаштво средњовековних писаца који су у фокусу овог рада – Стефана Првовенчаног (в. Rebić, 2013; Krstić, 2017), Доментијана (в. Juhas-Georgievska, 1997) и Теодосија Хиландарца (в. Špadijer, 1997), али и других (в. Polovina, 2013).

вом завету, где се типско начело користи за објаву Христовог доласка као остварења старозаветног пророчанства о доласку Спаситеља (Léon-Dufour, 1980:pp.951–955). Традиција употребе типолошке алегорије потом се везује за тумачење *Светог писма* у најранијем периоду, када су свети оци настојали да покажу повезаност његова два дела, Старог и Новог завета. То су чинили показујући, поред историјског значења личности, ствари и догађаја Старог завета и њихово 'slikovito proročko značenje' које се односило на личности, ствари и догађаје Новог завета (Oberški, 1964:p.184). Кључни појмови типолошке алегорије јесу *тип* (грч. τυπος), којим се означава да 'neka osoba, stvar ili događaj iz starozavetne povijesti Božje objave ima proročko-slikovito značenje koje osobe, stvari ili događaja iz novozavjetne biblijske povijesti', и *антитип*, који представља 'potpuno ostvarenje osoba, stvari ili događaja, nagovještenih u St. Z., koje se zbilo na osobama, stvarima i događajima u N. Z.' (Oberški, 1964:p.184).⁴ Њен главни циљ односио се на већ поменуто показивање повезаности Старог и Новог завета као једне целине, учења и истине, где Стари завет има функцију најаве Новог завета, а којом се, заправо, осветљава Божија брига за спас људског рода (Oberški, 1964:p.201).

Вишеструки потенцијал типолошке алегорије увидели су и средњовековни хришћански уметници, који, спрам својих потреба, уносе одређене новине. Наиме, средњовековна употреба типолошке алегорије подразумева проширење поља на која се појмови *тип* и *антитип* односе. То проширење огледа се у чињеници да се сада појам типа може односити и на новозаветне ликове, ствари и догађаје поред старозаветних, или пак и на друге знамените личности хришћанске историје, попут цара Константина или мученика Светог Димитрија Солунског, док се појмом антитипа реферише на одређену личност, ствар или догађај пишчеве садашњости, односно ближе или даље средњовековне прошлости хришћанског поднебља.

Српски средњовековни писци, почевши од првог међу њима, Саве Немањића, негују употребу наведене стилске фигуре. Овом приликом пажња ће бити усмерена на сагледавање библијских типова употребљених за карактери-

⁴Јанко Обершки разликује три врсте библијских типова: 'a) osobni, gdje koja historijska biblijska osoba slikovito naznačuje koju osobu iz N. Z.; b) stvarni, gdje koja stvar ili predmet iz Starog zavjeta, osobito kod liturgijske upotrebe, označuje koju stvar iz Novog zavjeta; c) historijski događaj u St. Z. koji navještava sličan događaj iz N. Z.' (Oberški, 1964:p.185). Међу тим врстама, у зависности од њихових антитипова, такође је могуће извршити извесне поделе. Тако се међу *особним типовима* разликују типови Христове личности и типови личности Пресвете Богородице (в. Oberški, 1964:p.185–192), док се *стварни типови* и *типови историјских догађаја* углавном односе на Христову Цркву и њене свете тајне (в. Oberški, 1964:p.192–201).

зацију лика родоначелника владарске династије Немањића и првог светитеља њиховог рода, Стефана Немање, потоњег Светог Симеона, у српским житијима XIII столећа.⁵ У складу са тим, грађа обухвата како хагиографска остварења којима се описује Симеонов живот – *Житије Светога Симеона Немање Саве Немањића*, *Живот Светог Симеона* Стефана Првовенчаног и Доментијанов *Живот Светог Симеона*, тако и она у којима је Симеонов лик развијен и кључан – Доментијанов *Живот Светога Саве* и Теодосијево *Житије Светога Саве*. Анализа типолошке алегорије, у складу са њеним одликама и развојним током, подразумеваће одређење њене заступљености и врсте, затим дефинисање опсега личности, ствари и догађаја на које се тип односи, као и проматрање њене функције у ужем, књижевном, и ширем, ванкњижевном, контексту, тј. сагледавање мотива њене употребе.

2. Стефан Немања/Свети Симеон као антитип библијских праотаца

Пажња посвећена првом српском светитељу из реда владарске династије Немањића, Светом Симеону, више је него очигледна – четворица средњовековних писаца (Сава Немањић, Стефан Првовенчани, Доментијан, Теодосије) оставили су писани траг о његовом животу и монашком подвигу, а број химнографских списа састављених у његов спомен такође је незанемарљив.⁶ Приметно је како сви писци настоје да што сликовитије и успешније представе Светог Симеона као пример узорног хришћанског владара и пожртвованог Божијег угодника, монаха који је зарад Христа и спаса повереног му народа напустио удобност свог владарског положаја. У те сврхе лик Стефана Немање, потоњег Светог Симеона, неретко стилски бива уобличен типолошком алегоријом, где се он, на основу својих особина или поступака, наводи као антитип одређених библијских и хришћанских личности, а кључни догађаји његове владарске историје као антитипови одређених догађаја библијске и

⁵ Избор почива на чињеници да је Стефан Немања/Свети Симеон најзаступљенији антитип типолошке алегорије у српским житијима XIII столећа. Поред њега, у функцији антитипа јавиће се Растко Немањић/Свети Сава, Стефан и Вукан Немањић, Немањина супруга Ана, супруга краља Радослава, пустиножитељ Свети Петар Коришки, Немањини непријатељи, српска земља и српски народ.

⁶ Њих чине следећа дела: *Служба Светом Симеону Саве Немањића*, *Служба Светоме Симеону*, *Заједнички канон Спасу Христу*, *Светоме Симеону* и *Светоме Сави*, *Заједнички канон Светоме Симеону* и *Светоме Сави на осам гласова* и *Заједнички канон Светоме Симеону* и *Светоме Сави четвртога гласа* Теодосија Хиландарца (в. *Srbljak I* 1970:pp.7–33;139–219;295–315;315–449;449–467).

хришћанске историје људског рода. Тако Сава свога оца поистовећује са старозаветним Аврамом, царевима Давидом и Соломоном, праведним Јосифом, Исаком и Јаковом, као и са новозаветном фигуром Доброг пастира, чији се прототип односи на Исуса Христа. Стефан Првовенчани, поред Јосифа, међу типове уводи и старозаветне пророке Мојсија и Илију, с тим да се, поред библијских ликова, у овој функцији јавља и светитељ ранохришћанског периода – Свети Димитрије Солунски. Прави процват типолошка алегорија добија у Доментијановим житијима, у којима је поље типа знатно проширено – осим Аврама, Исака, Јакова/Израиља, Јосифа, Мојсија и Светог Димитрија, њега чине и старозаветни Ноје, као и личности новозаветне историје: свештеник Захарија, отац Светог Јована Крститеља, Свети Јоаким, отац Дјеве Марије, и апостол Петар. Теодосије пак не остаје на висини задатка успостављеној својим претходником. Број библијских паралела у његовом делу знатно је мањи – Симеон се назива *оцем Новог Израиља* и изједначава само са Јаковом.

Успостављање библијских паралела са Светим Симеоном у појединим случајевима подразумева укључивање и других ликова српске књижевности у једну ширу типолошку алегорију. Реч је о увођењу ликова његове супруге Ане, сина Саве или уопштено његових потомака – Ана се објављује као антитип старозаветних и новозаветних мајки које су, упркос неплодности, измолиле чедо – Саре, Ревеке, Јелисавете и Ане,⁷ Сава као антитип чудесно, на молитву, рођене библијске деце – Исака, Јована Крститеља, Дјеве Марије, као и вољеног сина, Јосифа (Domentijan, 1988:pp.55–56,65), а Немањини синови као антитипови Јаковљевих и Нојевих синова (Domentijan, 1988:pp.65; 308–310). Поред наведеног, типолошком алегоријом представљају се и Немањини непријатељи, за чије типове се наводе старозаветни Мадијам и Сисара (Domentijan, 1988:p.251).

Најзаступљенија су поређења Стефана Немање са праоцем Аврамом (Sveti Sava, 1986:p.98; Domentijan, 1988:p.276), Јаковом/Израиљем (Sveti Sava, 1986:p.117; Domentijan, 1988:pp.79–80,116;255,256,275,314; Teodosije, 1988:pp.136,163) и Јосифом (Sveti Sava, 1986:p.99; Stefan Prvovenčani, 1988:p.67; Domentijan, 1988:pp.244–245,247), стога ће и главни део рада бити посвећен управо њима.

⁷ Више о томе в. Vasiljević Ilić, 2020.

2.1. Стефан Немања/Свети Симеон – Аврам

Аврам, старозаветни пророк и праотац изабраног народа, његов вођа и свештеник, 'zauzima povlašteno mjesto u povijesti spasenja' (Léon-Dufour, 1980:p.6) – са њим 'почиње историја Изабраног народа [...] и Божје старање о њему' (Grgurević, 2006:p.199). На првом месту, Аврам је пример човека непоколебљиве вере у Господа. Због његове праведности и спремности да послуша реч Творца, Господ са њим склапа савез обећавши му: 'Благословићу оне који тебе благосиљају, и проклећу оне који тебе проклињу, и у теби ће бити благословена сва племена на земљи' (1 Мој 12: 1–3; в. и 13: 14–17; 15: 1–6, 17–21; 17: 1–8; 21: 11–13; 22: 15–18).⁸ Највећа чудеса библијске приче о Авраму односе се управо на његово потомство – у дубокој старости Аврам и Сара по Божијем обећању добијају свог јединца Исака (1 Мој 17: 15–22; 18: 9–15; 21: 1–5), а Господ, уверен у Аврамову послушност и веру, спасава Исака у тренутку када отац креће да га жртвује (1 Мој 22: 1–12). У јудеохришћанској традицији Аврам стога стиче статус праведника који је по вољи Божијој отац изабраног народа, а чије је потомство предодређено да након његове смрти влада међу народима (1 Мој 21: 12–13; 25: 11).

Портретишући свога оца као владара, Сава Немањић га већ у првим редовима житија назива *другим Аврамом странопримцем* (1986:p.98). У том наводу он активира две Аврамове карактеристике – његово странопримство, тј. гостољубље показано у сусрету са тројицом непознатих путника, а заправо анђела који су дошли да пренесу радосну вест о рођењу дугожељеног сина (1 Мој 18: 1–10), и спремност да се свега одрекне не би ли испунио реч Божију. Сава те две особине старозаветног патријарха доводи у блиску везу, при чему је неподударане Симеоновог странопримства са Аврамовим лако уочљиво – у њему нема ничега чудесног, чак ни пророчког, него се њиме посредује Немањино поседовање неких од највећих хришћанских врлина, милосрђе и брига за убоге и ниште и потпуна немарност према благу овога света. У складу са тим, навођењем Аврама као Немањиног подобника заправо се саопштава једна доста значајнија порука о њему – назвавши га *другим Аврамом* Сава свога оца објављује као Божијег праведника од њега изабраног и благословеног да буде отац српског народа, признат међу својим поданицима, али и међу другим народима, који му као таквом беспоговорно указују поштовање. Приметно је да Сава ту важну поруку, чија је суштина идеолошке природе, саопштава врло ненаметљиво, далеко дискретније него што ће то учинити Доментијан и

⁸ 1 Мој: Прва књига Мојсијева.

Теодосије, представљајући Немању као доброг владара и учитеља (световног и духовног вођу), а његово достојанство као награду коју је својом жртвом заслужио:

‘Јер како ћемо овога назвати? Владарем ли, а уз то и учитељем? Јер утврди и уразуми срца свију и научи нас како правоверни хришћани треба да држе праву веру у Бога. Прво на себи благоверност показа, а потом друге научи, цркве освети, манастире сазда, светитеље у сласт слушајући, јереје штучујући, а према монасима гајећи велику смерност и љубав, безнадежнима нада, убогим заступник, ништима хранитељ, наге у свој дом уводећи одеваше их, сирочад нахрани, удовице оправда, слепим и хромим и немоћним и глухим и немим ваистину мати постаде. И просто рећи: све своје имање у зајам издаде, јер постаде други Авраам странопримац, земаљски анђеоло, небески човек, „Стога га и Бог преузнесе и дарова му име које је изнад сваког имена”, имену његовом поклонеше се сви народи.’ (Sveti Sava, 1986:pp.97–98)

Доментијан пак паралелу са Аврамом употребљава за описивање два кључна догађаја својих јунака. Први се односи на Симеоново напуштање отачаства и одлазак на Свету Гору – обе фазе тог подухвата, позив који Сава упућује Симеону и Симеоново одазивање, изграђене су на поистовећивању Симеона са Аврамом. Њима се активира Аврамова спремност да остави све овоземаљско како би испунио Божију наредбу, одређеније, његово напуштање завичаја и одлазак у хананску земљу (1 Мој 12: 1–5). Због аврамовске вере у Божију промисао, Симеон се назива *саврсником праведника Аврама* (Domentijan, 1988: p.79; 274) и *другим Аврамом* (Domentijan, 1988:p.276), с тим да се праведност и богоугодност његовог поступка поткрепљују и јеванђељским редовима о небеској награди за одабир Божијег пута уместо овоземаљског добра (Мт 19: 29).⁹ Притом, јасно је да се оваквим поређењем одаје похвала Симеону и изражава вера у његову предодређеност за велика дела, с обзиром на то да се његово име придодaje именима лозе старозаветних патријарха, поред Аврама, и његовим потомцима, Исаку и Јакову (Domentijan, 1988:pp.79;274), којима је обећано да ће постати праоци народима.

Библијску фигуру Аврама, заједно са фигуром његове супруге Саре, али и Исака и Ревекe (1 Мој 30: 1–2, 22–23), Захарије и Јелисавете (Lk 1: 5–20, 24–25, 57–58),¹⁰ Јоакима и Ане, Доментијан ће употребити и за представљање чудесног рођења Немањиног и Аниног најмлађег сина, Растка. Том приликом,

⁹ Мт: Свето јеванђеље по Матеју.

¹⁰ Lk: Свето јеванђеље по Луки.

Доментијан на врло суптилан начин, вреднујући Стефана Немању и Ану подобним именованим библијским паровима, проговара о њиховој праведности и љубави коју су гајили према Богу, због чега њихова молитва, као и молитве њихових типских представника, бива услышена (1988:pp.55–56). Доментијан се ту, међутим, не зауставља. Он ће на још једном месту Стефана Немању и Ану поистоветити са Аврамом и Саром, Исаком и Ревеком (1 Мој 24: 60; 25: 21, 24–26; 26: 2–5, 24), Јаковом и његовим синовима (1 Мој 28: 3–4, 13–15; 35: 11–12), с циљем да обзнани Божији благослов који почива на њиховом потомству и још једном укаже на предодређеност њиховог рода:

‘А ови свети родитељи његови освећени бише његовим рођењем, и благослови их Бог сваким благословом којим благослови Аврама и Сару, и Исака и Ревеку, Јакова и синове његове, и сав плод њихов би благословен од Бога. И Бог благослови Јаковљевим благословом синове синова њихових, а ваздиже служитеље новоме закону своме, и названи бише од Бога нови Израилћани, друго царско свештенство, и прицепише се истинитој маслини, Христу, истинитом Господу нашем, којим се освећени називају синови његови, творећи вољу његову до данашњег дана.’ (Doментijan, 1988:pp.65–66)

2.2. Стефан Немања/Свети Симеон – Јаков/Израиљ

Старозаветни пророк Јаков, отац дванаест израелских племена (1 Мој 49: 1–28), попут свог деде Аврама и оца Исака, још један је од патријарха с којима је Бог начинио савез, уз обећање да ће се његово потомство умножити као прах на земљи и да ће господарити земљом на којој спава (в. 1 Мој 28: 10–15; 35: 11–12; 46: 3–4). Јаковљев животни пут обележен је неколиким догађајима на које се у средњовековној књижевности радо подсећа. Јаков је, попут Исака, рођен као дете постаријих родитеља, на молитву свога оца Исака (1 Мој 25: 21, 24–26). Иако није прворођени син, Јаков је откупио право на првенство од брата Исава (1 Мој 25: 29–34) и, послушавши мајчин савет, задобио очев благослов (1 Мој 27: 1–29; 28: 3–4). Његова праведност награђена је и искушавана блиским сусретом са небеским бићима, анђелима (тзв. Јаковљеве лестве) (1 Мој 28: 12), али и са самим Творцем, пред којим није устукнуо, те му је Господ, ‘јер се јуначки борио и с Богом и с људима’ доделио друго име – *Израиљ* (1 Мој 32: 24–29, в. и 35: 9–10). То име постаће и свето име народа који је од њега потекао, народа с којим је Бог склопио савез (Léon-Dufour, 1980:pp.382–384).

Друга појединост библијске приче о Јакову тиче се његовог односа са сином Јосифом, ког су љубоморна браћа удалила из очевог дома продавши га као роба

Исмаиљцима (1 Мој 37: 18–28). Након много година туговања и жалости (1 Мој 37: 34–35), Јаков сазнаје да је његов вољени син жив и одлази у Египат како би остатак свог живота провео са њим (1 Мој 46: 28–30). Стога Јаков и Јосиф у хришћанском свету постају праслика сложне, *свете љубави*, како је назива Доментијан (1988:pp.80;275), између оца и сина, односа у којем син Божијим промислом постаје узданица и спаситељ своје оцу.

Поистовећивање Стефана Немање са Јаковом, тј. Израиљем, забележено је код тројице именованих писаца – Саве Немањића, Доментијана и Теодосија.¹¹ У односу на друге библијске паралеле, паралела успостављена између Стефана Немање/Светога Симеона и Јакова/Израиља показује се као најплодоноснија, с обзиром на то да је употребљена у представи неколико догађаја из живота родоначелника династије Немањића – Немањине жалости поводом Растковог напуштања дома и одласка на Свету Гору, Симеоновог одласка на Свету Гору на позив свог сина, монаха Саве, подизања Хиландара, Савиног пророштва о Симеоновој улози у спасењу српског народа и преноса Симеонових моштију са Свете Горе у Србију. Приметно је да су сви ови догађаји узрочно-последично повезани и да у свом садејству воде ка једном циљу, а то је утврђивање Светога Симеона као оца српског, хришћанском вером препорођеног народа. Управо истицањем сличности између Јаковљевог и Симеоновог живота на различитим равнима вишеструко се потврђује Симеонова предодређеност за велика дела, изузетно значајна како за овоземаљско благостање српског народа, тако и за његов живот у вечности.

Хронолошки прва сличност на основу које се Стефан Немања поистовећује са Јаковом тиче се односа између њега и његовог најмлађег сина, Растка, који, у складу са потребама исказаног садржаја, бива уподобљен фигури Јосифа, једног од Јаковљевих бројних потомака. Доментијан се у свом *Житију Светога Симеона* не устручава да истакне љубав коју су свештена двојица, отац и син, имали међу собом. Симеонову наклоност према најмлађем сину исказује управо његовим поређењем са Јаковом, који је од свих синова највише волео прекрасног Јосифа, *јер му се родио под старост* (1 Мој 37: 3; в. и 1 Мој 45: 26–28; 46: 28–30), а Симеонову жалост због Растковог одласка из породичног дома (1988:pp.255–256) са Јаковљевом жалошћу за изгубљеним миљеником (1 Мој 37: 34–35). Такође, радост која Симеона очекује у предстојећем суживоту са Савом на Светој Гори поистовећена је са оном коју је Јаков задобио након што је, после много година, пронашао свога Јосифа (уп. 1 Мој 45: 26–28; 46: 28–30; Domentijan, 1988:pp.80;275).

¹¹ Детаљније о овом питању у Савином *Житију Светога Симеона* в. Tomin, 2024.

Доментијан потом, у оба своја хагиографска остварења, Савин позив Симеону да му се придружи на Светој Гори и Савино пророштво о Симеону као оцу Новог Израиља посредује причом о Јакову и Јосифу – Сава позива Симеона да, 'подобести се Богом благословеном Јакову, који је сишао у Египат ради свога прекраснога чеда Јосифа' (Domentijan, 1988:pp.79;274; уп. са 1 Мој 45: 9–12), дође на Свету Гору. И док је мотив Јаковљевог доласка у Египат на првом месту његова љубав према Јосифу, а потом и свеопшта глад, разлози Симеоновог одласка у туђину тичу се, пре свега, остварења Божије воље да он буде 'други нови Израиљ', а да српски народ постане 'изабрање Божије, јер је Христа ради оставио висине и дошао у Свету Гору, и свима показао добри пут богољубија' (Domentijan, 1988:pp.79–80;275). С обзиром на то да се идеја Новог Израиља од времена Исуса Христа односи на све народе који су поверовали у њега, односно на Христову Цркву и њене светитеље (Léon-Dufour, 1980:pp.384–386), називање Симеона *другим новим Јаковом* заправо је најава његовог посвећења, посведоченог миомирисним и мироточивим моштима, које га је учинило и небеским, не само земаљским, заштитником свог отачаства – 'Управо проглашењем за светитеља, Немања је постао Нови Јаков – идеални *rex et sacerdos* отачаства' (Marjanović-Dušanić, 1997:p.194).

Својеврсно остварење Савиног пророштва о Светом Симеону као праоцу српског народа представља пренос његових моштију из Хиландара у Студеницу, где оне бивају дочекане као реликвије првог реда и знамење Божијег присуства и милости. Сава Немањић, а потом и Доментијан и Теодосије, овај догађај, изузетно битан како за унутрашње политичке прилике немањићке Србије, тако и за њено стицање одговарајућег признатог места у светој историји хришћанских народа,¹² приказују као још једну у низу сличности између Симеона и Јакова (Sveti Sava, 1986:p.117; Domentijan, 1988:pp.116;314; Teodosije, 1988:p.163), вреднујући пренос Симеонових моштију као раван сахрањивању Јакова, не у Египту, него у Богом обећаној земљи (1 Мој 50: 7–9, 12–14). Јаков је *први Израиљ*, а Симеон *други* (Domentijan, 1988:pp.116,314), чиме се поново врло јасно истиче величина српског владара и Христовог светитеља.

¹² Пренос Симеонових моштију из Хиландара у Студеницу кључан је догађај у установљењу његовог светачког култа, али и врло значајан за развој државне идеологије његових наследника (в. Marjanović-Dušanić, 1997:pp.195–196). 'Из Савиног *Житија светог Симеона* јасно се види да су Немањини синови пренос очевих моштију из Хиландара у Студеницу и полагање у нови гроб, где су оне почеле да изливају чудотворно миро, доживели као чин посебне Божје милости. Та се милост преносила на читаву српску државу, јер је проглашење за светитеља и установљење култа првог владара утврдило положај нове династије, као што је приспеће очевих посвећених моштију означило крај грађанског рата у Србији' (Marjanović-Dušanić, 1997:p.192).

Типолошко поређење овом приликом прелива се и на кључне учеснике преноса Симеонових моштију, те се тако Стефан и Вукан, који су са свештенством и властелом поворку свечано дочекали, а потом оца сахранили у његовој задужбини, уподобљују прекрасном Јосифу, који је Јакова, по његовој жељи, сахранио ван египатских граница:

‘И дођох са часним моштима у Хвосно.

Када је сазнао владалац син његов Стефан Немања, и брат му кнез Вукан, скупише светитеља и јереје и игумане са многим монасима и са бољарима свим, са радошћу радујући се и весељем веселећи се. Дошавши са великом чашћу узеше мошти господина Симеона, песмама духовним благодарећи Бога. Јер као што прекрасни Јосиф узе из Египта тело оца свога Јакова и пренесе га у земљу обећану, тако и ови богољубиви и благообразни синови његови са свом државом примише га, радошћу радујући се и весељем веселећи се, сами носећи пречасно тело оца свога, и са великом почашћу положише га у овој светој цркви, у одређени му гроб, који блажени раније сам себи беше начинио. А ово се догоди месеца фебруара у 19. дан.’ (Sveti Sava, 1986:p.117)

Теодосије пак пренос моштију Светога Симеона оцењује *дивнијим од преноса старог Израиља* (Teodosije 1988:p.163), а као разлоге наводи појединости које сведоче да је српски светитељ био у већој Божијој милости, него старозаветни патријарх – Симеон се не доноси из *ропства*, него са *Свете Горе*, центра православног монаштва, нити га спроводе *прости људи*, већ *свети мужеви, син аиђео и син благочастиви самодржац* (уп. 1 Мој 50: 7–9; Teodosije, 1988:p.163).

Поред наведеног, Теодосије паралелу Јаков – Симеон и Сава – Јосиф употребава и за представу подизања манастира Хиландара, српске задужбине на Светој Гори, односно значаја који ће тај чин имати за развој српског духовног живота. Истичући мотив туђине, изузетно важан уколико се у обзир узме чињеница о српском народу као младом народу међу осталим хришћанима и потреби да као такав буде признат и ван граница своје државе, Теодосије га користи као спону између оца и сина, Симеона и Саве, с једне стране, и Јакова и Јосифа с друге, при чему мотиви богоизбраности и предодређености не бивају изостављени. У овом примеру, богоизбраност и предодређеност показују се у напретку и умножењу духовних чеда, тј. српске монашке заједнице на Светој Гори:

‘Бог, који је чудом негда Јакова с прекрасним Јосифом после доласка у туђину умножио и телесно распространио у Египту, он је и садашњега

оца Симеона, новог Израиља, и са по души прекрасним Савом хтео да доласком у туђину умножи и распрострањени не телесном, него духовном децом у пустињи, [...]'. (Teodosije, 1988:p.136)

2.3. Стефан Немања/Свети Симеон – Јосиф

Јосиф, Јаковљев син, Исаков унук, Аврамов праунук, један је од омиљених старозаветних ликова српских писаца.¹³ Њиме се наставља света историја јеврејског народа започета Божијим обећањем Авраму да ће његово потомство наследити Обећану земљу и да ће од њега настати изабрани народ – он, а после њега његов син Јефрем, наследници су Божијег благослова, који се од Аврама преносио на изабраног, предодређеног потомка (1 Мој 48: 13–16; 49: 1–28). Библијска прича Јосифа је учинила препознатљивим типом праведника који је, упркос претрпљеној неправди и недаћама, успео да сачува чистоту и милосрђе свога срца и да као такав покаже доброту према онима који су му нанели зло, али и да завлада над својим непријатељима. Продан у египатско ропство од своје браће, подстакнуте љубомором и завишћу због његове предодређености и љубави коју је отац према њему гајио (1 Мој 37: 4–11; 18–28), затим лажно оптужен и утамничен (1 Мој 39: 7–20), Јосиф није изгубио веру у свога Господа, већ је стрпљиво чекао слободу. Поставши управитељ фараоновог дома (1 Мој 41: 45), његова мудрост, као и љубав и спремност да опрости својим непријатељима, долазе до пуног изражаја, а њихова највећа потврда видљива је у односу према браћи – Јосиф им опрашта и пружа им, заједно са њиховим већ остарелим оцем, сигурно уточиште у бурним временима свеопште глади (1 Мој 42: 25–28, 35; 44: 1, 3–13). Након Јаковљеве смрти, Јосиф испуњава очеву последњу жељу и његово тело преноси у Обећану земљу, још једном се потврдивши као љубљени и праведни син (1 Мој 47: 27–31; 49: 29–32; 50: 7–9, 12–14).

Сава Немањић први је међу српским хагиографима који свога оца поистовећује са Јосифом. Градећи слику Стефана Немање као узорног и достојног хришћанског владара, Сава међу његовим, поштовања и дивљења достојним врлинама посебно истиче *добру нарав*, по којој је Немања подобан *праведном Јосифу* (Sveti Sava, 1986:p.99; Rebić, 2013:p.864).¹⁴ Потом то чине Стефан Прво-

¹³ О поистовећивању јунака српске средњовековне књижевности, као и средњовековних владара, аутора повеља, са Јосифом Прекрасним в. Polovina, 2013.

¹⁴ Јосифова добра нарав у библијском тексту испољава се у неколико ситуација, с тим да је свакако најизраженија када је реч о његовом поступању према браћи. Међутим, на основу редова Савиног житија посвећеног Светом Симеону не може се сасвим сигурно рећи да ли је Сава алудирао управо на ову или неку другу епизоду Јосифовог живота.

венчани и Доментијан, који, за разлику од Саве, чији се мотиви успостављања поменуте паралеле могу сместити у оквир књижевних потреба, поређење са Јосифом користе за представљање веома осетљивих историјских садржаја политичке природе, везаних за Немањин долазак на престо, обележен крвавим сукобом са браћом.¹⁵ Настојећи да Стефана Немању прикажу као праведника коме је власт дата од Бога, обновитеља и препородитеља, а који је због зависти и љубоморе претрпео многе невоље од своје браће, оба писца посежу за старозаветном причом о Јосифу и његовој браћи. Притом, прича о Немањиним сукобу са браћом у свим кључним сегментима поистовећује се са причом о неправди коју су Јосифу учинила његова браћа – Немања није првенац свога оца, као што није ни Јосиф; ипак, он је предодређен за престо, праведан и без мржње као што је то сам Јосиф; Немањина браћа су заслепљена завишћу и мржњом као што су и Јосифова; Немању браћа заробљавају у каменој пећини, као што Јосифа његова браћа заробљавају у рову, при чему ни једни ни други не разумевају Божије провиђење; и Немања и Јосиф излазе из својих тамница неповређени; Немања постаје велики господар и заузима престо отачаства као што Јосиф постаје господар фараоновог дома; обојица шире Божију реч и закон учећи и умудрујући свој народ:

‘И живљаше, захваљујући Богу и Пресветој и светоме архијереју и чудотворцу Николају, док не стиже ревност ђавоља, и већ ригаше змија своју злобу. Јер се договорише с најстаријом од браће његове, који је тада владао овом српском земљом, и, дозавши овога целомудреног и светог мужа, ухватише га, и оковаше му руке и ноге, и вргоше га у пећину камениту, као што некада браћа вргоше у ров прекрасног Јосифа, не разумевајући, безумни, промисла Владичина, који ће бити: да ће неповређени од беда бити они који верују у њ. И тако, ради правде и чистоте, изведе Јосифа из тамнице, и постави га за господара дома Фараонова и за кнеза свега имања његова.

И овога опет, због кротости и правде, и дивне смерности, и због свих добрих обичаја, Владика премилостиви руком својом крепком и мишицом високом изведе из камените пећине, и узведе га на престо отачаства његова и подиже га за господара великога свему свету.

¹⁵ Опширнија истраживања паралеле са Јосифом, предузета на обимнијој грађи, која поред хагиографских списа обухвата и дипломатички материјал и сликарство српског средњег века, јасно саопштавају да је ‘породична историја Немањића, пуна сукоба између браће, између очева и синова због горке славе краљевства, пружала [...] погодан оквир за паралеле са старом причом’ о Јосифу и његовој браћи (Marjanović-Dušanić, 1997:p.210).

Као што рече Јосифу да научи кнезове своје као и себе, и да старце своје умудри, тако и овај пресјајни и крепки свети муж однегова чеда своја у благоверју и чистоти, и сабра пропаљу земљу своју, ограђујући је крстом Христовим, и кнезове своје научи разумно, и старце умудри, шаљући захвалност и хвалу своју Владики свих и Творцу.' (Stefan Prvovenčani, 1988:p.67; в. и Domentijan, 1988:pp.244–247)

Доментијан, пак, у одређеној мери, у складу са општим средњовековним ставом да су они који су поверовали у реч Христову на извесан начин испред старозаветних праведника, Стефану Немањи даје предност у односу на Јосифа, наводећи да српски владар у својој невољи није тражио помоћи од људи, као што је то чинио Јосиф (1 Мој 40: 9–15), него да се потпуно поуздао у Божију вољу и надао се избављењу од његових светих (1988:pp.244–245).

3. Закључак

На основу свега изложеног, типолошка алегорија може се оценити као важан поступак у карактеризацији лика Стефана Немање/Светог Симеона. Њена присутност бележи се у свим делима којима се описује живот Светог Симеона, с тим да је Доментијанова наклоност ка њеној употреби нарочито приметна. Увек је реч о типологији личности, с тим да богат каталог типова сведочи о њеној развијености – у функцији фигуре Симеоновог лика јављају се старозаветни ликови (праотац Аврам, Исак, Јаков/Израиљ, Јосиф, Ноје, Мојсије, пророк Илија, цареви Давид и Соломон), новозаветни ликови (Захарија, апостол Петар и Исус Христос), личности из позније хришћанске свете историје (Свети великомученик Димитрије Солунски) или светог црквеног предања (Свети Јоаким). Поистовећивање Светог Симеона са библијским или хришћанским типом остварује се на основу уочене сличности, било да је реч о особини (врлини) или о кључном догађају из живота, при чему је увек реч о парцијалној, у већој или мањој мери оствареној, а не потпуној поредбеној конструкцији. Притом, средњовековни писци, водећи се општеприхваћеним ставом да су они који су упознали живот Исуса Христа и његово учење на својеврстан начин испред оних који за живота нису били благословени том приликом, неретко кидају поредбени ланац дајући предност свом јунаку у односу на старозаветне фигуре, те тако долази до превазилажења типа у корист величања антитипа. Ужа функција типолошке алегорије на примеру портрета Светог Симеона односи се на учествовање у изградњи одређених топоса, као што су: чудесно рођење будућег светитеља (Савино рођење, Стефан

Немања – Аврам, Исак, Захарија, Јоаким, Ана – Сара, Ревека, Јелисавета, Ана, Сава – Исак, Јаков, Јован Крститељ, Дјева Марија), тежња ка подражавању Христу, оличена у примању монашког завета и странствовању (Савин позив Симеону да дође на Свету Гору и Симеоново прихватање, Симеон – Аврам, Симеон – Јаков, Сава – Јосиф), стицање хришћанских врлина (Немањино гостољубље, Стефан Немања – Аврам; Немањина добра нарав, Стефан Немања – Јосиф), туговање и чежња за сједињењем (Симеоново туговање за Савом, сједињење на Светој Гори, Симеон – Јаков, Сава – Јосиф), објављивање моштију, тј. њихов пренос (пренос Симеонових моштију из Хиландара у Студеницу, Симеон – Израил, Стефан и Вукан – Јосиф).

Мотиви употребе типолошке алегорије најчешће се могу сагледати у контексту друштвенополитичких дешавања било времена за које се одређени догађај везује или времена у којем дело настаје.¹⁶ На примерима овом приликом узетим за предмет истраживања јасно се уочава намера како Симеонових синова, Саве и Стефана, тако и потоњих хагиографа, Доментијана и Теодосија Хиландарца, да српског владара и првог немањићког светитеља придруже низу старозаветних праотаца, Авраму, Јакову и Јосифу, оним праведницима који су својом вером први заслужили благослов да њихово потомство насели Обећану земљу и њоме господари. Захваљујући типолошкој алегорији, српски средњовековни писци врло убедљиво осликавају портрет родоначелника немањићке династије као једног попут њих и врло успешно преносе поруке, важне како за утемељење Симеоновог култа, тако и за објављивање његових потомака као богоизабраних владара српског народа – синови Симеонови и синови синова његових, благословени Јаковљевим благословом, наслеђеним од Аврама, јесу *Нови Израилћани*, Богом изабрани да владају и путем спасења воде поверени им народ.

¹⁶Условљеност употребе типолошке алегорије ванкњижевним факторима у житијима XIII века, пре свега настојањем да се саопште или учврсте одређене поруке везане за владарску идеологију Немањића, још јасније се види уколико се у обзир узме и њена заступљеност у невладарском житију. Наиме, у пустињачком житију, *Житију Светог Петра Коришког* Теодосија Хиландарца, употреба типолошке алегорије несразмерно је мање заступљена – светитељ се само на три места уподобљује старозаветним ликовима, Исусу Навину (Teodosije, 1988:p.274) и цару Давиду (Teodosije, 1988:pp.276, 282). Сходно томе, може се рећи да је типолошка алегорија резервисана за карактеризацију ликова владара-светитеља српске житијне књижевности XIII века.

Извори

1. Библија: Свето писмо Старог и Новог завета (2005), Стари завет по преводу Ђуре Даничића и Нови завет по преводу Вука Караџића и Светог архијерејског синода, по исправкама и преводима Светог владике Николаја, Београд, Глас Цркве.
2. Доментијан (1988) *Живот Светога Саве и Живот Светога Симеона*, Београд, Просвета, Српска књижевна задруга.
3. Свети Сава (1986) *Сабрани списи*, Београд, Просвета, Српска књижевна задруга.
4. Стефан Првовенчани (1988) *Сабрани списи*, Београд, Просвета, Српска књижевна задруга.
5. Теодосије (1988) *Житија*, Београд, Просвета, Српска књижевна задруга.

Литература

1. Васиљевић Илић, С. (2020) Женски ликови из Библије у старој српској књижевности, *Осам векова аутокефалије Српске Православне Цркве*, Београд, Донат граф, 369–375.
2. Гргуревих, Н. (2006) *Увод у Православну литургику*, Фоча, Православни богословски факултет *Свети Василије Острошки*.
3. Јухас-Георгиевска, Љ. (1997) Библијске паралеле у функцији грађења јунака у Доментијановом *Животу Светог Саве*, *Српска књижевност и Свето писмо: научни састанак слависта у Вукове дане*, 26/1, Београд, Међународни славистички центар, 51–60.
4. Крстић, Д. (2017) Отац и равноапостолни владар: *Свето писмо* и владарска идеологија у *Алексијади* Ане Комнине и *Животу Светог Симеона* од Стефана Првовенчаног, *Српска краљевства у средњем веку: зборник радова са међународног научног скупа одржаног од 15. до 17. септембра 2017. године у Краљеву, у част обележавања 800 година од крунисања Стефана Немањића (Првовенчаног)*, Краљево, Пергамент, 215–229.
5. Léon-Dufour, X. (1980) *Rječnik biblijske teologije*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost.
6. Марјановић-Душанић, С. (1997) *Владарска идеологија Немањића: дипломатичка студија*, Београд, Clío.
7. Oberški, J. (1964) Starozavjetni biblijski tipovi, *Bogoslovska smotra*, vol. 34, no. 2, 184–202.
8. Половина, Н. (2013) Свети Стефан Штиљановић као Јосиф Прекрасни. Прилог изучавању једне библијске паралеле, *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, књ. 61, св. 2, 347–362.
9. Пурић, Ј. (2013) Свето Писмо у српској средњовековној књижевности, *Животис*, год. 7, 151–172.
10. Ракић, Р. (2006) Свето писмо у књижевности, *Књижевност*, год. 61, књ. 116, бр. 2, 171–175.

11. Ребић, Ч. (2013) Како се Стефан Првовенчани угледао на Давидове Псалме у свом литерарном казивању о догађајима из живота Светог Симеона, *Теолошки погледи: версконаучни часопис*, год. XLVI, бр. 3, 861–876.
12. *Србљак: службе канони акатисти, књ. I* (1970) прир. Ђ. Трифуновић, Београд, Српска књижевна задруга.
13. Станојевић, С. & Глумац, Д. (1932) *Св. Писмо у нашим старим споменицима*, Београд, Српска краљевска академија.
14. Томин, С. (2024) *Типологија библијских личности у Житију Светог Симеона од Светог Саве. Пример Јакова–Израиља*, рад у штампи.
15. Шпадијер, И. (1997) Библијска мјеста у Житију Светог Петра Коришког Теодосија Хиландарца, *Српска књижевност и Свето писмо: научни састанак слависта у Вукове дане*, 26/1, Београд, Међународни славистички центар, 251–256.

Nikolina P. Havran
University of Novi Sad
Faculty of Philosophy

TYPOLOGICAL ALLEGORY IN THE CHARACTERISATION OF SAINT SIMEON

Summary

The present paper analyses the examples of typological allegory employed as a means of characterisation of Stefan Nemanja/Saint Simeon, the founder of the holy Nemanjic dynasty and its first saint, in the Serbian mediaeval hagiography literature of the 13th century – in the *Hagiography of St. Simeon Nemanja* by Sava Nemanjic; the *Life of Saint Simeon* by Stefan the First-Crowned; Domentian's the *Life of Saint Sava* and the *Life of Saint Simeon*; and the *Life of Saint Sava* by Teodosije the Hilandarian. The questions that the paper addresses include the degree of frequency of typological allegory used as a means of characterisation of Stefan Nemanja/Saint Simeon, determining its type, defining the scope of the field to which the concept of type refers to, and considering the motives behind its usage. The conducted research shows a high degree of frequency of typological allegory used in the process of characterisation of Stefan Nemanja/Saint Simeon, especially in Domentian's corpus. The variety of types, which are related to the Old Testament (Abraham, Isaac, Jacob/Israel, Joseph, Noah, Moses, prophet Elijah, king David and king Solomon), the New Testament (Zechariah, Paul the Apostle and Jesus Christ) or more recent Christian history (the Holy Great-Martyr Demetrius the Myroblyte), also speaks of its degree of frequency. Stefan Nemanja/Saint Simeon's personality traits and acts are

often identified with those of biblical characters and Christian saints, i.e. with the events of holy Judeo-Christian history. The identification with the Old Testament prophets and patriarchs Abraham, Jacob, and Joseph is the most dominant. The choice is not haphazard: by taking the named Old Testament fathers as Simeon's archetype, Serbian writers concentrate on the idea of predestination and God's blessing, which are very important for portraying Nemanja (and his descendants on the throne) as an ideal Christian ruler, predetermined to govern the Serbian people and lead it on the path of salvation. Therefore, the motivation behind using typological allegory is very often political-ideological, which is not surprising in the case of mediaeval literature.

► **Keywords:** typological allegory, Saint Simeon, hagiography, Sava Nemanjić, Stefan the First-Crowned, Domentian, Teodosije.

Primary Sources

1. *Biblija: Sveto pismo Starog i Novog zaveta* (2005) Stari zavet po prevodu Đure Daničića i Novi zavet po prevodu Vuka Karadžića i Svetog arhijerejskog sinoda, po ispravkama i prevodima Svetog vladike Nikolaja, Beograd, Glas Crkve.
2. Domentijan (1988) *Život Svetoga Save i Život Svetoga Simeona*, Beograd, Prosveta, Srpska književna zadruga.
3. Stefan Prvovenčani (1988) *Sabrani spisi*, Beograd, Prosveta, Srpska književna zadruga.
4. Sveti Sava (1986) *Sabrani spisi*, Beograd, Prosveta, Srpska književna zadruga.
5. Teodosije (1988) *Žitija*, Beograd, Prosveta, Srpska književna zadruga.

References

1. Grgurević, N. (2006) *Uvod u Pravoslavnu liturgiku*, Foča, Pravoslavni bogoslovski fakultet *Sveti Vasilije Ostroški*.
2. Juhas-Georgievskaja, Lj. (1997) Biblijske paralele u funkciji građenja junaka u Domentijanovom Životu Svetog Save, *Srpska književnost i Sveto pismo: naučni sastanak slavista u Vukove dane*, 26/1, Beograd, Međunarodni slavistički centar, 51–60.
3. Krstić, D. (2017) Otac i ravnoapostolni vladar: Sveto pismo i vladarska ideologija u *Aleksijadi* Ane Komnine i *Životu Svetog Simeona* od Stefana Prvovenčanog, *Srpska kraljevstva u srednjem veku: zbornik radova sa međunarodnog naučnog skupa održanog od 15. do 17. septembra 2017. godine u Kraljevu, u čast obeležavanja 800 godina od krunisanja Stefana Nemanjića (Prvovenčanog)*, Kraljevo, Pergament, 215–229.
4. Léon-Dufour, X. (1980) *Rječnik biblijske teologije*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost.
5. Marjanović-Dušanić, S. (1997) *Vladarska ideologija Nemanjića: diplomatska studija*, Beograd, Clio.

6. Oberški, J. (1964) Starozavjetni biblijski tipovi, *Bogoslovska smotra*, vol. 34, no. 2, 184–202.
7. Polovina, N. (2013) Sveti Stefan Štiljanović kao Josif Prekrasni. Prilog izučavanju jedne biblijske paralele, *Zbornik Matice srpske za književnost i jezik*, knj. 61, sv. 2, 347–362.
8. Purić, J. (2013) Sveto Pismo u srpskoj srednjovekovnoj književnosti, *Živopis*, god. 7, 151–172.
9. Rakić, R. (2006) Sveto pismo u književnosti, *Književnost*, god. 61, knj. 116, br. 2, 171–175.
10. Rebić, Č. (2013) Kako se Stefan Prvovenčani ugledao na Davidove Psalme u svom literarnom kazivanju o događajima iz života Svetog Simeona, *Teološki pogledi: verskonaučni časopis*, god. XLVI, br. 3, 861–876.
11. *Srbijak: službe kanoni akatisti*, knj. I (1970) priređ. Đ. Trifunović, Beograd, Srpska književna zadruga.
12. Stanojević, S. & Glumac, D. (1932) *Sv. Pismo u našim starim spomenicima*, Beograd, Srpska kraljevska akademija.
13. Špadijer, I. (1997) Biblijska mjesta u Žitiju Svetog Petra Koriškog Teodosija Hilandarca, *Srpska književnost i Sveto pismo: naučni sastanak slavista u Vukove dane*, 26/1, Beograd, Međunarodni slavistički centar, 251–256.
14. Tomin, S. (2024) *Tipologija biblijskih ličnosti u Žitiju Svetog Simeona od Svetog Save. Primer Jakova–Izrailja*, rad u štampi.
15. Vasiljević Ilić, S. (2020) Ženski likovi iz Biblije u staroj srpskoj književnosti, *Osam vekova autokefalije Srpske Pravoslavne Crkve*, Beograd, Donat graf, 369–375.

Преузето: 25. 6. 2024.
Прихваћено: 25. 10. 2024.